

การประเมินผลกระทบโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติต่อเสถียรภาพทางการเงินภาคครัวเรือนด้วยวิธีจับคู่และแบบจำลองผลต่างสองชั้น

Impact Assessment of National Village and Urban Community Fund on the Household Financial Stability using Propensity Score Matching and Difference in Difference Model

อนรรฆ ปิยะกาญจน์

นักศึกษาปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาการจัดการภาครัฐและเอกชน
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

Anck Piyakarn

Doctoral Candidate in the Major of Public and Private Management
Graduate School of Public Administration, National Institute of Development Administration
E-mail: jkijniyom@gmail.com; Ph: 082-442-4257

วันที่ได้รับต้นฉบับบทความ : 21 กรกฎาคม 2561
วันที่แก้ไขปรับปรุงบทความ : 7 ตุลาคม 2561
วันที่ตอบรับตีพิมพ์บทความ : 26 พฤศจิกายน 2561

ดร. มนตรี โสคติยานุรักษ์

รองศาสตราจารย์ ประจำคณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

Dr. Montree Socratyanurak,

Associate Professor of Doctor of Public Administration
Graduate School of Public Administration, National Institute of Development Administration
E-mail: montree_so@yahoo.com; Ph: 081-613-8799

บทคัดย่อ

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาผลกระทบของโครงการกองทุนหมู่บ้านที่มีต่อเศรษฐกิจภาคครัวเรือนในระดับจุลภาคโดยตรง มุ่งหวังที่จะเห็นถึงผลกระทบจากการดำเนินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติในระดับครัวเรือน โดยอาศัยอัตราส่วนทางการเงินที่สำคัญที่นิยมใช้ในการวิเคราะห์ฐานะทางการเงินของภาคธุรกิจมาประยุกต์ใช้ ซึ่งทำให้สามารถเห็นถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมโครงการในมิติที่ชัดเจนมากขึ้นกว่าการเปรียบเทียบผลกระทบโดยตรงต่อสถานะทางเศรษฐกิจครัวเรือน เป็นการประเมินผลกระทบด้วยวิธีการจับคู่ความน่าจะเป็นในการเข้าร่วมโครงการ (Propensity Score Matching) และแบบจำลองผลต่างสองชั้น (Difference in Difference) ด้วยสมการถดถอยแบบโลจิสติกส์ การศึกษานี้ใช้ประโยชน์จากข้อมูลอนุกรมเวลาแบบใช้ตัวอย่างซ้ำของสำนักงานสถิติแห่งชาติ จำแนกกลุ่มประชากรเป็นรายภาค ตามการจำแนกของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ประกอบด้วย ภาคกลาง (ไม่รวมกรุงเทพมหานครและปริมณฑล) ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้

ผลการศึกษาผลกระทบรายปีแสดงให้เห็นว่า ครัวเรือนที่กู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านมีเสถียรภาพทางการเงินต่ำกว่าครัวเรือนที่ไม่ได้กู้ยืม ทั้งในมิติด้านสภาพคล่อง ภาระในการชำระหนี้ ความเสี่ยงที่จะล้มละลาย และความสามารถในการดำรงการบริโภค ยกเว้นภาคใต้ที่ครัวเรือนที่กู้ยืมมีเสถียรภาพทางการเงินไม่ต่างจากครัวเรือนที่ไม่ได้กู้ยืม โดยผลการศึกษาจากแบบจำลองผลต่างสองชั้นพบว่า การกู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านส่งผลให้ครัวเรือนที่กู้ยืมเฉพาะในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสภาพคล่อง ครัวเรือนลดต่ำลง ในขณะที่ความสามารถในการดำรงการบริโภคของครัวเรือนภาคใต้ที่กู้ยืมเพิ่มสูงขึ้น ทั้งนี้การกู้ยืมเงินกองทุนในระยะเวลาที่นานขึ้นส่งผลให้ครัวเรือนภาคกลางมีความเสี่ยงที่จะล้มละลายเพิ่มสูงขึ้น

คำสำคัญ: กองทุนหมู่บ้าน, ปัญหาความเอนเอียงในการคัดเลือก, วิธีการจับคู่ด้วยคะแนนความโน้มเอียงแบบจำลองผลต่างสองชั้น, เสถียรภาพทางการเงินภาคครัวเรือน

Abstract

This paper aimed to study the impact assessment of National Village and Urban Community Fund (VF) on the microeconomic in the household sector using business financial ratio that can assess the impacts from the participation explicitly than direct comparison on household financial status. In the Study, the impacts were assessed using the propensity score matching (PSM) and difference in difference (DiD) model with logistic regression model. This study benefited from the Socio-Economic Survey (SES) re-survey (panel data) of the National Statistical Office and population groups were categorized into regions in line with the National Statistical Office, including central (excluding Bangkok Metropolitan Region), northern, northeastern and southern.

The results of annual impacts of the study revealed that the financial stability of households borrowing VF is lower than that who did not borrow in terms of liquidity, debt burden, solvency and consumption maintenance.

Except the southern area, where the household financial stability that borrowed is not different from those who did not borrow. While DiD model showed that the VF impacts on household financial stability by decline household liquidity of the central and northeastern area, and rising household consumption maintenance of the southern. The long-term VF contract is more likely to increase the risk of household solvency in the central area.

Keywords: Village Fund, Self-selection Bias, Propensity Score Matching, Difference in Difference, Household Financial Stability

บทนำ

โดยพื้นฐานแล้วบริการทางการเงิน (Financial Services) ประกอบด้วย 4 ธุรกิจหลัก ได้แก่ ธุรกิจด้านเงินฝาก และการถอนเงิน (Savings/Deposits) ธุรกิจด้านสินเชื่อ (Credits) ธุรกิจด้านการวางแผนประกันภัย (Insurance Plans) และธุรกิจการโอนเงิน (Money Transfer) โดยที่การเข้าถึงบริการทางการเงิน (Financial Inclusion) เป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้เกิดการสร้างงานและการกระจายรายได้ ทำให้ระบบเศรษฐกิจสามารถขยายตัวอย่างต่อเนื่อง และลดความผันผวนของระบบเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังช่วยให้การจัดสรรการถ่ายโอนความเสี่ยงในระบบเศรษฐกิจเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจชุมชน เนื่องจากจะช่วยให้ผู้มีรายได้น้อยหรือมีฐานะยากจนสามารถมีโอกาสในการพัฒนาตนเองผ่านการสร้างงานและสะสมสินทรัพย์ (Arpakorn et al., 2011).

Demirgüç-Kunt, Beck and Honohan (2007) ได้ให้ความหมายการเข้าถึงบริการทางการเงินว่า หมายถึง โอกาสหรือความเป็นไปได้ของบุคคลหรือธุรกิจในการใช้บริการทางการเงิน การพัฒนาและเสริมสร้างการเข้าถึงบริการทางการเงินอย่างครบวงจร เป็นเป้าหมายที่กระทบต่อเศรษฐกิจในทุกมิติของการพัฒนา ความท้าทายในการเข้าถึงบริการทางการเงินที่ดีขึ้นคือทุกคนสามารถเข้าถึงบริการทางการเงินได้ และการกระจายความเท่าเทียมกันของโอกาสจะส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจให้สามารถบรรลุเป้าหมายอย่างเต็มศักยภาพ อย่างไรก็ตามที่ภาคครัวเรือนและธุรกิจโดยเฉพาะในส่วนฐานของปิรามิดประชากร (Population Pyramid) ซึ่งครอบคลุมถึงครัวเรือนรายได้น้อยและวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม หรือ SMEs มักจะเผชิญข้อจำกัดในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่เหมาะสม ซึ่งกีดกันการบริโภค การลงทุน ตลอดจนการเติบโตของกิจการ (Ayyagari, Demirgüç-Kunt & Maksimovic, 2008)

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปได้ว่า ปัญหาข้อจำกัดในการเข้าถึงเงินทุน คือ สภาวะที่ผู้ใช้บริการทางการเงิน ทั้งกลุ่มผู้ประกอบการและภาคครัวเรือนไม่สามารถใช้บริการเงินทุนจากแหล่งต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม อันเป็นผลมาจากปัญหาความไม่สมบูรณ์ของตลาด (Market Imperfection) เป็นหลัก โดยเฉพาะปัญหาการรับรู้ข้อมูลที่ไม่เท่ากันระหว่างผู้ให้และผู้กู้ หรือเรียกว่าปัญหาความไม่สมมาตรของข้อมูล (Asymmetric Information) เป็นปัญหาระหว่างผู้ให้และผู้กู้ไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลที่ครบถ้วนของลูกหนี้หรือผู้กู้ทำให้การบริหารความเสี่ยงเป็นไปได้ยากลำบาก จนนำมาซึ่งการใช้ตัวแปรบางประการที่จะสะท้อนความเสี่ยงต่อการผิดนัดชำระหนี้ของลูกหนี้ เพื่อกำหนดราคาผลิตภัณฑ์ทางการเงินที่เหมาะสม รวมถึงการตัดสินใจอนุมัติหรือปฏิเสธการให้สินเชื่อ ส่งผลให้ผู้ให้จำเป็นต้องพิจารณาให้เงินทุนกับกลุ่มลูกหนี้ที่สามารถเชื่อมั่นได้หรือพิสูจน์ได้ว่ามีความเสี่ยงต่ำและมีความสามารถในการชำระคืนหนี้ ซึ่งผูกโยงกับหลักฐานแสดงรายได้ ฐานะทางการเงิน หรือหลักทรัพย์ค้ำประกัน เพื่อลดทอนความเป็นไปได้ที่จะเกิดเหตุการณ์ผิดนัดชำระหนี้ขึ้นในภายหลัง (Stiglitz & Weiss, 1981; Fazzari, Hubbard & Petersen, 1988; Beck, Demirgüç-Kunt & Maksimovic, 2005)

Arpakorn et al. (2011) กล่าวว่า ปัญหาการเข้าถึงบริการทางการเงินเป็นวงจรปัญหาที่เรียกว่า “วัฏจักรแห่งความยากจน” (The Vicious Circle of Poverty) กล่าวคือ ผู้มีรายได้น้อยหรือผู้มีรายได้น้อยไม่แน่นอน มีรายได้น้อยพอกับรายจ่าย หากมีพฤติกรรมค่าใช้จ่ายที่เกินตัวจะส่งผลให้ไม่มีเงินเก็บออมสำหรับใช้จ่ายยามฉุกเฉิน เมื่อมีความจำเป็นต้องใช้เงินทำให้ไม่สามารถพึ่งพาผู้ให้บริการทางการเงินเชิงพาณิชย์ในระบบ (Formal Financial Service) เนื่องจากผู้ให้บริการในระบบเห็นว่ากลุ่มผู้มีรายได้น้อยมีความเสี่ยงสูง และอาจไม่สามารถใช้คืนเงินตามกำหนด หรือหากอนุมัติสินเชื่อมักจะคิดอัตราดอกเบี้ยสูงเพื่อชดเชยความเสี่ยงทางเครดิต เนื่องจากไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือทางการเงินของลูกหนี้ โดยเฉพาะผู้มีรายได้น้อยหรือไม่มีงานทำหรือมีข้อมูลแต่ไม่เพียงพอ อีกทั้งวงเงินที่ลูกหนี้ระดับฐานรากต้องการมักเป็นจำนวนเงินเพียงเล็กน้อย ส่งผลให้ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานต่อหน่วยสูง

เมื่อไม่สามารถพึ่งพาการเงินในระบบได้ ผู้มีรายได้น้อยจึงจำต้องพึ่งพาการเงินนอกระบบที่อาจให้กู้ได้ง่ายกว่า แต่คิดดอกเบี้ยในอัตราที่สูงมากกว่าด้วยเช่นกัน (Beatriz & Morduch, 2005) และท้ายที่สุด ผู้กู้ยืมเงินที่มีรายได้น้อยจำเป็นต้องพยายามหาเงินมาชำระหนี้จนไม่มีเงินเหลือพอที่จะเก็บออมเพื่อนำมาใช้จ่ายในยามจำเป็น หรือเพื่อนำมาขยายกิจการ และยังคงอยู่ใน “วัฏจักรแห่งความยากจน” เช่นนี้ต่อไป เนื่องจากขาดประวัติทางการเงินที่ดี ไม่มีความน่าเชื่อถือ หรือไม่มีเงินเพียงพอที่จะเริ่มใช้บริการกับผู้ให้บริการในระบบ จึงเป็นปัญหาที่ทำให้ผู้มีรายได้น้อยถูกจำกัดในการเข้าถึงบริการทางการเงินในระบบ

เนื่องจากผู้มีรายได้น้อยที่มีการศึกษาไม่เพียงพอและไม่มีทรัพย์สินเป็นหลักประกันเพื่อเข้าถึงระบบการเงินเชิงพาณิชย์ ส่งผลให้ไม่ได้รับสินเชื่อเพื่อนำไปบริโภคหรือลงทุนเพื่อให้หลุดพ้นจากวัฏจักรแห่ง ความยากจน ทำให้ในช่วงทศวรรษที่ 1970 เริ่มมีแนวคิดในการจัดตั้งสถาบันการเงินเพื่อช่วยเหลือกลุ่มผู้ที่ไม่สามารถเข้าถึงบริการทางการเงินของสถาบันการเงินในระบบได้ โดยคิดอัตราดอกเบี้ยตามต้นทุนที่แท้จริงในการดำเนินการให้สินเชื่อ และไม่จำเป็นต้องใช้หลักทรัพย์ในการค้ำประกัน แนวคิดดังกล่าว นำไปสู่ การดำเนินการก่อตั้งสถาบันการเงินระดับฐานราก (Microfinance Institutions: MFIs) อาทิ กรามีนแบงก์ (Grameen Bank) ในบังคลาเทศ องค์การ ACCION International ที่มีจุดเริ่มต้นในลาตินอเมริกาและขยายตัวไปยังสหรัฐอเมริกา รวมถึง Self-Employed Women's Association Bank ในประเทศอินเดีย

การให้บริการทางการเงินระดับฐานรากเริ่มเป็นที่รู้จักและได้รับความสนใจมากขึ้นภายหลังความสำเร็จของกรามีนแบงก์ ในบังคลาเทศที่ก่อตั้งโดยศาสตราจารย์ ดร.มุฮัมหมัด ยูनुส ภายใต้แนวคิดที่ว่า เงินเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญในการพัฒนาทุนมนุษย์ โดยสินเชื่อเปรียบเสมือนเงิน ดังนั้นสินเชื่อจึงสามารถสร้างทุนและช่วยให้เกิดการจัดการการหมุนเวียนเงินเพื่อการลงทุน และการบริโภคเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้ได้รับสินเชื่อสามารถจัดการกับภาวะที่ไม่เอื้ออำนวยแบบฉับพลัน (Negative Shock) จนไม่ต้องตกอยู่ในภาวะที่ยากจนมากขึ้น และเห็นว่า สินเชื่อเป็นหนึ่งในสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่ผู้ด้อยโอกาส ควรมีสิทธิได้รับโอกาสทางสินเชื่อเท่าเทียมกัน

ในขณะที่รายงานของคณะกรรมการฝ่ายวางแผนของรัฐบาลอินเดีย (Planning Commission, Government of India, 2009) กล่าวว่า การเข้าถึงบริการทางการเงินไม่ใช่เพียงแค่การให้สินเชื่อ แต่เกี่ยวข้องกับการให้บริการที่หลากหลาย ของบริการทางการเงิน ที่รวมถึงบัญชีการออม การประกันภัย และการโอนเงิน เนื่องจากครัวเรือนต้องการเข้าถึงบริการทางการเงิน เพื่อหลายวัตถุประสงค์ โดยมีเป้าหมายสำคัญที่สุดเพื่อการวางแผนตามสถานการณ์และการลดความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น เนื่องจากครัวเรือนต้องการเสริมสร้างเงินออมกันชน และการจัดสรรเงินออมเพื่อการเกษียณอายุ รวมถึงต้องการซื้อประกัน ภัยหรือผลิตภัณฑ์ทางการเงินเพื่อป้องกันความเสี่ยงต่างๆ การให้ความสำคัญเฉพาะการให้สินเชื่ออาจนำไปสู่ผลกระทบที่ไม่พึงประสงค์ อาทิ ภาระหนี้สินเกินตัว และการที่ไม่สามารถจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้การให้สินเชื่อแก่ คนยากจนจะไม่ประสบผลสำเร็จหากไม่มีนโยบายหรือมาตรการเพื่อการสร้างโอกาสและเพื่อการพัฒนาตนเองที่เพียงพอ

ทั้งนี้โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติถือเป็นหนึ่งในเครื่องมือสำคัญของรัฐบาลไทยในการกระจายโอกาส การเข้าถึงแหล่งเงินทุนของประชาชน โดยเป็นโครงการสินเชื่อระดับย่อย (Microfinance) ที่ดำเนินการโดยรัฐที่มีขนาดใหญ่ ที่สุดและมีจำนวนผู้มีส่วนร่วมมากที่สุดในโลก (Amornvivat & Ariyaprichya, 2006) การดำเนินโครงการตั้งอยู่บนพื้นฐาน ความเชื่อที่ว่า “การขาดแคลนเงินทุนเป็นสาเหตุหนึ่งของความยากจน” รัฐบาลที่เริ่มต้นโครงการมองว่า ผู้กู้เงินกองทุนหมู่บ้าน จะสามารถอาศัยเงินทุนนำพาให้ตัวเองหลุดพ้นจากความยากจนได้ (Chandoevrit & Ashakul, 2007) เงินทุนถือเป็น หนึ่งในปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการขับเคลื่อนการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจผ่านกลไกด้านการบริโภคของครัวเรือนและการลงทุน ของภาคเอกชน การกระจายโอกาสในการเข้าถึงเงินทุนของครัวเรือนและผู้ประกอบการจึงถือเป็นประเด็นสำคัญต่อการสนับสนุน การพัฒนาของเศรษฐกิจในระยะยาว

เพื่อทำความเข้าใจถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ การศึกษานี้สนใจ ที่จะศึกษาถึงผลกระทบของโครงการที่มีต่อเศรษฐกิจภาคครัวเรือนในระดับจุลภาคโดยตรง มุ่งหวังที่จะเห็นถึงผลกระทบ จากการดำเนินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติในระดับครัวเรือน โดยอาศัยอัตราส่วนทางการเงินที่สำคัญ ที่นิยมใช้ในการวิเคราะห์ฐานะทางการเงินของภาคธุรกิจมาประยุกต์ใช้ ซึ่งภาคครัวเรือนสามารถวิเคราะห์ทั้งการเงินครัวเรือน ได้เช่นเดียวกับการวิเคราะห์ฐานะการเงินของบริษัทในภาคธุรกิจ (Samphantharak & Townsend, 2010) เพื่อวัดเสถียรภาพ ทางเศรษฐกิจของภาคครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการกองทุนหมู่บ้าน ทำให้สามารถเห็นถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วม โครงการในมิติที่ชัดเจนมากขึ้นกว่าการเปรียบเทียบผลกระทบโดยตรงต่อสถานะทางการเงินครัวเรือน (มิติด้านรายได้ รายจ่าย สินทรัพย์ หนี้สิน) เนื่องจากการใช้อัตราส่วนทางการเงินในการวิเคราะห์จะทำให้ผู้วิจัยสามารถวัดระดับความแข็งแกร่งทางการเงิน ของครัวเรือนได้จากหลายแง่มุม (Seriworawitkul & Rungcharoenkitkul, 2011) อาทิ การวัดระดับความแข็งแกร่งทางการเงิน จากรายจ่ายในการชำระหนี้ทั้งเงินต้นและดอกเบี้ยเมื่อเทียบกับรายได้ของแต่ละครัวเรือนจะบ่งชี้ว่า ครัวเรือนมีความเปราะบาง และมีความเสี่ยงที่จะผิมนัดชำระหนี้มากน้อยเพียงใด (Chotwattanukul & Tangpetch, 2013)

การศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงผลกระทบของโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติที่มีต่อเสถียรภาพทางการเงินของภาคครัวเรือนโดยใช้อัตราส่วนทางการเงินที่สำคัญ 4 ด้านในการประเมินผลกระทบเพื่อสะท้อนถึงเสถียรภาพและความมั่นคงทางการเงินของภาคครัวเรือน อันได้แก่ ด้านสภาพคล่อง ด้านภาระความเป็นหนี้ ด้านความเสี่ยงที่จะล้มละลาย และด้านความสามารถในการดำรงการบริโภค เพื่อตอบคำถามที่ว่า โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติสามารถส่งเสริมให้ครัวเรือนที่กู้ยืมมีเสถียรภาพทางการเงินดีขึ้นหรือไม่ รวมถึงการเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติต่อไป

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การประเมินผลกระทบของโครงการกองทุนหมู่บ้านจากงานวิจัยที่ผ่านมา

จากการทบทวนการศึกษาถึงผลกระทบจากการดำเนินนโยบายกองทุนหมู่บ้านต่อเศรษฐกิจครัวเรือน ผลการศึกษาของ Arpakorn et al. (2011) ได้กล่าวว่า การให้บริการสินเชื่อของกองทุนหมู่บ้านมีข้อจำกัดด้านแหล่งเงินทุน เนื่องจากเงินสมทบจากรัฐบาลมีจำกัด สามารถให้สินเชื่อแก่สมาชิกได้รายละไม่เกิน 20,000 บาท และอาจทำให้มีการจำกัดการรับสมาชิกเพิ่มเติม ซึ่งจากการศึกษาของ Bunthong (2014) พบว่าการเข้าถึงสินเชื่ออย่างเพียงพอส่งผลกระทบต่อผลิตภาพการผลิตของครัวเรือนเกษตรกร โดย Arpakorn et al. (2011) ได้เสนอแนะว่า แนวคิดของสถาบันการเงินชุมชนแบบนาร่องน่าจะมีเหมาะสมต่อการพัฒนากองทุนหมู่บ้านในระยะต่อไป โดยให้สถาบันการเงินเฉพาะกิจเข้ามามีบทบาทเป็นพี่เลี้ยงให้กองทุนหมู่บ้านที่เข้มแข็งแล้วเพื่อจัดตั้งเป็นสถาบันการเงินชุมชน

ทั้งนี้การพัฒนากองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติสู่การเป็นสถาบันการเงินชุมชนนั้นเป็นหนึ่งในเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2547 ที่ต้องการเสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองตามภูมิปัญญาและทุนทางสังคม ซึ่งการจัดตั้งเป็นสถาบันการเงินชุมชนจะทำให้มีเงินทุนเพิ่มมากขึ้นและสามารถตอบสนองความต้องการทางการเงินของสมาชิกในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อให้กองทุนหมู่บ้านสามารถเป็นแหล่งเงินทุนขั้นต้นให้กับชุมชน และเพื่อสร้างโอกาสที่มากขึ้นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนในชุมชน โดย Petchmark (2003) กล่าวว่า กลุ่มออมทรัพย์หรือองค์กรการเงินชุมชนเป็นพื้นฐานสำคัญในการจัดสวัสดิการชุมชนของแต่ละท้องถิ่นให้เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายขององค์กรการเงินชุมชน จากเครือข่ายระดับย่อยๆ ขยายฐานสู่ระดับจังหวัด และสามารถเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนในระดับชาติต่อไป โดยข้อมูลปี 2560 พบว่า มีกองทุนหมู่บ้านที่สามารถยกระดับขึ้นเป็นสถาบันการเงินชุมชนจำนวน 2,560 แห่ง จากกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติจำนวนทั้งสิ้น 79,593 กองทุน

ในส่วนของการศึกษาผลกระทบของโครงการกองทุนหมู่บ้านต่อรายได้และรายจ่ายครัวเรือน จากงานศึกษาที่ผ่านมาหลายๆ งานวิจัยเป็นไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ กองทุนหมู่บ้านมีส่วนทำให้รายได้และรายจ่ายครัวเรือนเพิ่มขึ้น (Office of the National Economic and Social Development Board, 2003; Kaboski & Townsend, 2005; Chandoevrit & Ashakul, 2007; Boonperm, Haughton & Khandker, 2009; Wichianplerd, 2015) งานศึกษาของ Kaboski and Townsend (2005) ได้แสดงให้เห็นว่า การกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านมีส่วนในการเพิ่มกระแสรายได้ในอนาคตของครัวเรือน ซึ่งอาจเป็นผลมาจากการเพิ่มขึ้นของการลงทุนในด้านการเกษตร สอดคล้องกับ Office of the National Economic and Social Development Board (2003) ที่กล่าวว่ารายได้ของครัวเรือนขยายตัวเพิ่มขึ้นภายหลังกลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมโครงการกองทุนหมู่บ้านในทุกภูมิภาคของประเทศ ในขณะที่ Boonperm, Haughton and Khandker (2009) พบว่า ผู้ที่กู้ยืมจากโครงการกองทุนหมู่บ้านมีรายได้ รายจ่าย และความเป็นเจ้าของในสินค้าคงทนถาวรที่สูงกว่าผู้ไม่กู้ รวมทั้งครัวเรือนที่กู้ยืมจากทั้งกองทุนหมู่บ้านและจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) จะมีรายได้สูงกว่าผู้ที่กู้เพียงจากกองทุนฯ หรือ ธ.ก.ส. ทางใดทางหนึ่งเท่านั้น

Chandoewwit and Ashakul (2007) พบว่า การกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านส่งผลให้รายได้จากการประกอบกิจการในภาคเกษตรเพิ่มขึ้น แต่ยังคงไม่เพียงพอที่จะส่งผลกระทบต่อรายได้รวมของครัวเรือน โดยได้สันนิษฐานว่า ผู้กู้บางส่วนอาจนำเงินทุนไปใช้ในการประกอบอาชีพและมีรายได้เพิ่มขึ้นจริง แต่รายได้ดังกล่าวเพิ่มขึ้นไม่มากพอที่จะทำให้รายได้รวมของครัวเรือนเพิ่มขึ้นในระยะเวลาหนึ่งปีของการกู้ยืม แต่การกู้ยืมในระยะเวลาสองปีสามารถชี้ให้เห็นว่ารายได้ของผู้กู้สามารถเพิ่มขึ้นได้หากผู้กู้อยู่ในโครงการต่อเนื่องกัน

ผลกระทบที่มีต่อรายจ่ายภาคครัวเรือน งานศึกษาของ Kaboski and Townsend (2005), Chandoewwit and Ashakul (2007) และ Office of the National Economic and Social Development Board (2003) เป็นไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ กองทุนหมู่บ้านมีส่วนทำให้รายจ่ายของครัวเรือนเพิ่มขึ้น ทั้งรายจ่ายเพื่อการบริโภค รายจ่ายนอกเหนือจากการบริโภค และรายจ่ายรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยการเพิ่มขึ้นเป็นผลมาจากการตอบสนองต่อกระแสรายได้ที่เพิ่มขึ้น Chandoewwit and Ashakul (2007) กล่าวเพิ่มเติมว่า การเพิ่มขึ้นของรายจ่ายนอกเหนือจากการบริโภคอาจเป็นข้อมูลที่ชี้ให้เห็นว่า ผู้กู้จากกองทุนหมู่บ้านมีแนวโน้มในการนำเงินไปใช้ในการลงทุนต่ำ และการกู้ยืมเงินกองทุนอาจส่งผลให้สัดส่วนความยากจน โดยเฉพาะความยากจนด้านรายจ่ายเพื่อการบริโภคลดลงในระยะเริ่มแรก แต่ไม่สามารถสรุปได้ว่าการกู้ยืมเงินกองทุนมีส่วนในการบรรเทาปัญหาความยากจนในระยะยาวได้

ต่อมิตการออมและการลงทุน จากงานศึกษาของ Kaboski and Townsend (2005) ได้แสดงให้เห็นว่า กองทุนหมู่บ้านมีผลกระทบในเชิงบวกต่อการออมและการลงทุนของครัวเรือน กล่าวคือ ครัวเรือนที่กู้ยืมเงินมีแนวโน้มการลงทุนในด้านการเกษตรมากขึ้น ในขณะที่การลงทุนในกิจการอื่นๆ และจำนวนกิจการใหม่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง แต่จำนวนกิจการทั้งหมดกลับเพิ่มขึ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านส่งผลให้อัตราการเลิกกิจการลดลง ในด้านการออมพบว่า ครัวเรือนที่กู้ยืมเงินมีอัตราการออมเพิ่มขึ้น ซึ่งอาจเป็นผลมาจากข้อบังคับของกองทุนหมู่บ้านบางแห่งที่กำหนดให้สมาชิกต้องออมเงินกับกองทุนด้วย โดย Office of the National Economic and Social Development Board (2003) พบว่าการออมเพิ่มขึ้นในบางพื้นที่เท่านั้น โดยพื้นที่ที่มีการออมลดลงหรือคงที่นั้นมีสาเหตุมาจากมีค่าใช้จ่ายในการบริโภคและการลงทุนสูงกว่าภาคอื่นๆ

งานศึกษาของ Pochanukul, Luwit and Phutrakun (2009) กล่าวว่า ด้วยข้อจำกัดขององค์กรการเงินชุมชน ซึ่งมีเพดานเงินให้กู้ไม่สูงนักเพื่อลดความเสี่ยง ทำให้ไม่สามารถให้วงเงินกู้ได้อย่างเหมาะสมเพียงพอต่อรูปแบบการเพาะปลูกในแต่ละฤดูกาล ครัวเรือนจึงต้องไปหาแหล่งเงินกู้อื่นๆ เพิ่มเติมเพื่อให้เพียงพอต่อการลงทุน โดยทางเลือกในการกู้ยืมเงินของชาวบ้านในชนบทที่จะเลือกกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้ที่มีดอกเบี้ยต่ำที่สุดจนเต็มเพดานที่สามารถกู้ยืมได้ แล้วจึงหันไปกู้ยืมจากแหล่งที่มีดอกเบี้ยที่สูงขึ้น ในกรณีของกองทุนหมู่บ้าน เมื่อถึงเวลาชำระคืน (ครบกำหนดการกู้ยืม 1 ปี) ครัวเรือนจะกู้ยืมจากแหล่งเงินกู้ที่มีดอกเบี้ยสูง ไปใช้คืนเพื่อรักษาการเป็นลูกค้าที่ดีของแหล่งดอกเบี้ยถูกไว้ โดยเรียกการกู้หมุนเวียนดังกล่าวว่า “ผลัดผ้าขาวม้า” เพื่อรักษาสัจจะของการออมและการคืนเงินกู้ ดังนั้นองค์กรการเงินเหล่านี้จึงมีความเชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิดผ่านการกู้หมุนเวียนของชาวบ้าน

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ในการติดตามความก้าวหน้าทางการเงินของครัวเรือนว่าดีขึ้นหรือแย่ลงเพียงใด จากบุคคลครัวเรือนสามารถนำข้อมูลมาจัดทำอัตราส่วนทางการเงินเพื่อใช้วิเคราะห์สถานะของบุคคลและครัวเรือน ซึ่งภาคครัวเรือนสามารถวิเคราะห์ทางการเงินครัวเรือนได้เช่นเดียวกับการวิเคราะห์ทางการเงินของบริษัทในภาคธุรกิจ (Samphantharak & Townsend, 2010) การนำอัตราส่วนทางการเงินที่สำคัญมาใช้ในการวิเคราะห์สถานะทางเศรษฐกิจภาคครัวเรือน อาทิ การศึกษาของ Seriworawitkul and Rungcharoenkitkul (2011) ได้ศึกษาฐานะทางการเงินของภาคครัวเรือนและผลของความมั่งคั่งต่อการบริโภคผ่านบุคคลครัวเรือนโดยได้นำอัตราส่วนทางการเงินที่นิยมใช้วิเคราะห์ฐานะทางการเงินของบริษัทมาประยุกต์ใช้วิเคราะห์ฐานะทางการเงินของภาคครัวเรือนทั้งประเทศ 3 ด้านด้วยกัน ได้แก่ 1) มีความมั่งคั่งมากพอที่จะไม่ล้มละลาย 2) มีสภาพคล่องมากพอที่จะบริหารภาระหนี้ในระยะสั้น และ 3) มีความสามารถดำรงการบริโภค แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 อัตราส่วนทางการเงินระดับประเทศ

การวิเคราะห์ฐานะทางการเงิน	ดัชนีชี้วัด (อัตราส่วนทางการเงิน)
ความมั่งคั่งและความเสี่ยงที่จะล้มละลาย (Solvency)	• ทรัพย์สินต่อหนี้สิน • หนี้สินต่อรายได้สุทธิ
สภาพคล่อง (Liquidity)	• ทรัพย์สินที่มีสภาพคล่องต่อหนี้สิน • หนี้สินระยะสั้นต่อรายได้สุทธิ • รายได้สุทธิต่อรายจ่ายหนี้
ความสามารถในการดำรงการบริโภค (Consumption Maintenance)	• ทรัพย์สินต่อค่าใช้จ่าย • ทรัพย์สินที่มีสภาพคล่องต่อค่าใช้จ่าย • รายได้สุทธิต่อค่าใช้จ่าย • รายได้สุทธิต่อรายจ่ายอาหาร

ที่มา: Seriworawitkul and Rungcharoenkitkul (2011)

Wanasuk, Kosago and Surewanlee (2014) ได้ศึกษาภาวะหนี้ครัวเรือนภาคใต้ โดยใช้ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนที่สำรวจโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติปี 2543 ถึงครึ่งปีแรกของปี 2556 และได้ทำการวิเคราะห์เสถียรภาพของครัวเรือนควบคู่กับการศึกษาภาวะหนี้สินครัวเรือน เพื่อต้องการทราบถึงความแข็งแกร่งของสถานะของครัวเรือน การประเมินเสถียรภาพทางการเงินของครัวเรือนและความสามารถในการชำระหนี้ได้ใช้ตัวชี้วัดที่สำคัญได้แก่ 1) การประเมินความเป็นหนี้และสภาพคล่องของครัวเรือน พิจารณาจากสัดส่วนหนี้สินต่อรายได้เฉลี่ยต่อปีของครัวเรือน (Debt to Income Ratio: DTI) หากมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นแสดงว่าครัวเรือนมีสภาพคล่องที่ลดลง 2) การประเมินภาระในการชำระหนี้ของครัวเรือน (Debt Service Ratio: DSR) คือสัดส่วนรายจ่ายในการชำระหนี้ทั้งเงินต้นและดอกเบี้ยต่อรายได้เฉลี่ยต่อเดือน หากค่า DSR สูงกว่าระดับ 0.4 เท่า ถือว่าครัวเรือนได้เข้าสู่ระดับความเปราะบาง และมีโอกาสผิดนัดชำระหนี้เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ และ 3) ความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือน ซึ่งตัวชี้วัดนี้เป็นข้อมูลในภาพรวมทั้งประเทศ โดยพิจารณาจากคุณภาพสินเชื่ออุปโภคบริโภคของธนาคารพาณิชย์ (ตามตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 การวัดเสถียรภาพครัวเรือน

ประเมินเสถียรภาพภาคครัวเรือน	ดัชนีชี้วัด
ความเป็นหนี้และสภาพคล่องของครัวเรือน	สัดส่วนหนี้สินต่อรายได้เฉลี่ยต่อปีของครัวเรือน (Debt to Income Ratio)
ภาระในการชำระหนี้ของครัวเรือน	สัดส่วนรายจ่ายในการชำระหนี้ต่อรายได้เฉลี่ยต่อเดือน (Debt Service Ratio) ไม่เกิน 0.4 เท่า
ความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือน	สัดส่วนสินเชื่อค้างชำระเกิน 1 เดือน (NPL และ SM) อยู่ในระดับต่ำ

ที่มา: Wanasuk, Kosago & Surewanlee (2014)

การประเมินนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติที่ส่งผลต่อเสถียรภาพทางการเงินครัวเรือนในการวิจัยครั้งนี้ ได้นำกรอบแนวคิดและเทคนิคการวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงินที่สำคัญมาใช้ในการนิยามของครัวเรือน เพื่อวิเคราะห์ฐานะทางการเงินของภาคครัวเรือนที่ทำการกู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้าน โดยคุณลักษณะสำคัญของการการแสดงถึงเสถียรภาพและมีความมั่นคงทางการเงินประกอบด้วย 4 ด้านด้วยกัน ได้แก่ ด้านสภาพคล่องครัวเรือน ด้านภาระในการชำระหนี้ ด้านความเสี่ยงที่จะล้มละลาย และด้านความสามารถในการดำรงการบริโภค (รายละเอียดตามตารางที่ 3)

สภาพคล่องเป็นคุณลักษณะหนึ่งของการแสดงถึงเสถียรภาพและความมั่นคงทางการเงินของครัวเรือน การมีสภาพคล่องที่ดีคือความสามารถที่จะชำระภาระหนี้สินที่ครบกำหนดได้อย่างทันทั่วทั้งโดยไม่ประสบปัญหาที่ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามเวลา หากมองการชำระหนี้ของครัวเรือนในแต่ละเดือน แหล่งเงินสำคัญที่จะนำมาชำระหนี้คือรายได้ของครัวเรือน ดังนั้นความสามารถดังกล่าวจึงพิจารณาได้จากสัดส่วนหนี้สินระยะสั้นต่อรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน (Current Liabilities to Monthly Disposable Income) โดยค่าที่ได้ยิ่งสูงแสดงว่าครัวเรือนมีสภาพคล่องที่ต่ำ

การพิจารณาถึงความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนว่ามีความลำบากในการชำระหนี้หรือไม่จากรายได้ที่มีเป็นหนึ่งในคุณลักษณะของการแสดงถึงเสถียรภาพและความมั่นคงทางการเงินของครัวเรือนที่สำคัญที่สุด (Chotwattanakul & Tangpetch, 2013) โดยเป็นตัวบ่งชี้ถึงความสามารถในการชำระหนี้ซึ่งคิดจากรายจ่ายในการชำระหนี้ทั้งเงินต้นและดอกเบี้ยต่อรายได้เฉลี่ยต่อเดือน (Monthly Debt Payment to Monthly Disposable Income) โดยค่าดังกล่าวที่สูงเกินไปจะบ่งชี้ว่าครัวเรือนมีความเปราะบางและมีความเสี่ยงที่จะผิดนัดชำระหนี้สูง

ตารางที่ 3 ตัวแปรและตัวชี้วัดอัตราส่วนทางการเงินครัวเรือนที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปร	ตัวชี้วัด
สภาพคล่อง	Current Liabilities to Monthly Disposable Income
มีสภาพคล่องมากพอที่จะบริหารภาระหนี้สิน	พิจารณาจากสัดส่วนหนี้สินระยะสั้น (12 เดือน) ต่อรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน (Debt to Income Ratio: DTI) หากมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นแสดงว่าครัวเรือนมีสภาพคล่องที่ลดลง
ภาระในการชำระหนี้	Monthly Debt Payment to Monthly Disposable Income
มีความเปราะบางต่อการชำระหนี้ลดลง	ประเมินได้จากสัดส่วนรายจ่ายในการชำระหนี้ทั้งเงินต้นและดอกเบี้ยต่อรายได้เฉลี่ยต่อเดือน (Debt Service Ratio: DSR) โดยที่ค่า DSR ยิ่งสูง ครัวเรือนยิ่งมีความเปราะบาง
ความเสี่ยงที่จะล้มละลาย	Total Debt to Monthly Disposable Income
มีความมั่งคั่งมากพอที่จะไม่ล้มละลาย	คำนวณได้จากอัตราส่วนหนี้สินทั้งหมดต่อรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ผลจากการคำนวณมีค่ายิ่งมากจะสะท้อนให้เห็นถึงความเสี่ยงของครัวเรือนที่จะล้มละลายทางการเงินที่สูงขึ้น
ความสามารถในการดำรงการบริโภค	Monthly Disposable Income to Monthly Consumption
มีรายได้เพียงพอกับรายจ่าย	คำนวณได้จากอัตราส่วนรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือนต่อค่าใช้จ่ายครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือน โดยครัวเรือนใดที่มีรายได้มากกว่ารายจ่าย แสดงว่าครัวเรือนมีมีรายได้เพียงพอกับรายจ่าย และสามารถออมเก็บไว้สะสมความมั่งคั่งในอนาคต แต่หารายจ่ายมากกว่ารายได้จะทำให้สัดส่วนการบริโภคในครัวเรือนลดน้อยลง เนื่องจากเงินส่วนใหญ่จะถูกนำไปใช้จัดการกับหนี้สิน

อีกคุณลักษณะหนึ่งที่บ่งบอกถึงเสถียรภาพทางการเงินของภาคครัวเรือนที่สำคัญ โดยครัวเรือนใดที่มีหนี้สินล้นพ้นเกินกว่ามูลค่าของสินทรัพย์ย่อมเทียบเท่ากับเป็นครัวเรือนล้มละลายทางการเงิน เพราะถึงแม้จะขายทรัพย์สินทั้งหมดที่ถือครองก็ยังไม่เพียงพอที่จะนำไปชำระหนี้สินที่มีได้หมด โดยในทางปฏิบัติครัวเรือนจำเป็นต้องอาศัยทรัพย์สินในการดำเนินชีวิต อาทิ การใช้บ้านเพื่ออยู่อาศัย หรือใช้ที่นาในการเลี้ยงชีพ ทำให้แหล่งเงินที่ใช้ในการจ่ายคืนหนี้สินจึงมักมาจากรายได้มากกว่าการขายทรัพย์สิน

ดังนั้นหากครัวเรือนมีระดับหนี้สินที่สูงมากเมื่อเทียบกับความสามารถในการหารายได้มาสนับสนุน จะบ่งบอกถึงภาระหนี้ที่สูงเมื่อเทียบกับความสามารถในการปลดหนี้ โดยเป็นหนี้ที่บ่งบอกว่าครัวเรือนนั้นอาจจำเป็นต้องนำทรัพย์สินที่มีออกมาขายเพื่อใช้หนี้ในอนาคต ซึ่งแม้จะไม่นำมาสู่การล้มละลายในทันที แต่ก็มีส่วนต่อการดำรงชีวิตและการทำงานหารายได้เพื่อสะสมความมั่งคั่ง และมีความเสี่ยงสูงขึ้นที่ครัวเรือนอาจล้มละลายในอนาคต (Solvency) โดยสัดส่วนหนี้สินต่อรายได้เฉลี่ยต่อเดือน (Total Debt to Monthly Disposable Income) จะบ่งบอกถึงระยะเวลาที่ครัวเรือนต้องใช้ในการปลดหนี้ทั้งหมดด้วยรายได้เพียงอย่างเดียว โดยหากอัตราส่วนดังกล่าวยังมีค่าสูงครัวเรือนยังมีความเสี่ยงสูงที่จะล้มละลาย

นอกจากการรักษาสภาพคล่องทางการเงินของครัวเรือนโดยพื้นฐานแล้วเพื่อการใช้จ่ายและบริโภค ดังนั้นคุณลักษณะหนึ่งของครัวเรือนที่มีเสถียรภาพและความเข้มแข็งทางการเงินคือ ความสามารถในการใช้จ่ายเพื่อการบริโภค ครัวเรือนที่มีเสถียรภาพและความเข้มแข็งทางการเงินควรสามารถหารายรับมาให้พอรายจ่าย ซึ่งสามารถวัดได้จากสัดส่วนรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือนต่อค่าใช้จ่ายครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือน (Monthly Disposable Income to Monthly Consumption) โดยครัวเรือนใดที่มีรายได้สุทธิมากกว่ารายจ่ายจะมีสัดส่วนมากกว่า 1 เท่า แสดงว่าครัวเรือนนั้นๆ สามารถมีเงินออมเหลือเก็บไว้เพื่อสะสมความมั่งคั่งในอนาคต ดังนั้นอัตราส่วนดังกล่าวยังมีค่ามากจะสะท้อนถึงความสามารถของครัวเรือนในการดำรงบริโภคที่สูง

วิธีการประเมินผลกระทบของโครงการที่มีต่อเสถียรภาพทางการเงินครัวเรือน

แนวคิดการประเมินนโยบายและปัญหาความเอนเอียงในการคัดเลือก

การประเมินผลกระทบที่เกิดจากนโยบาย (Treatment Effect) โดยทั่วไปคือการเปรียบเทียบผลลัพธ์ที่ต้องการศึกษาของกลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการและกลุ่มเปรียบเทียบ ในทางปฏิบัติวิธีที่นิยมนำมาใช้ในการวัดค่าเฉลี่ยของผลกระทบที่เกิดขึ้นมีด้วยกัน 2 วิธี ได้แก่ วิธีผลกระทบโดยเฉลี่ยเปรียบเทียบกับประชากรทั้งหมด หรือ Average Treatment Effect (ATE) และวิธีผลกระทบโดยเฉลี่ยต่อผู้เข้าร่วมโครงการ หรือ Average Treatment Effect for the Treated (ATT) เนื่องจากผู้ที่กู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านจะต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ ดังนั้นการศึกษาวิจัยถึงผลกระทบของโครงการกองทุนหมู่บ้านของการศึกษานี้จึงใช้ ATT ในการวัดผลกระทบที่เกิดขึ้น สามารถแสดงได้ดังสมการที่ (1)

$$\tau_{ATT} = E(\tau|D=1) = E[Y(1)|D=1] - E[Y(0)|D=1] \quad (1)$$

เมื่อกำหนดให้ $Y(1)$ และ $Y(0)$ คือผลลัพธ์ของโครงการที่ต้องการประเมินกรณีที่มีโครงการและกรณีที่ไม่มีโครงการเกิดขึ้นตามลำดับ โดยที่ D คือตัวแปรแสดงสถานะของการเข้าร่วมโครงการ โดยให้ $D=1$ ถ้าเข้าร่วมโครงการ และ $D=0$ ถ้าไม่เข้าร่วมโครงการ จากสมการที่ (1) จะพบว่าในความเป็นจริงผู้วิจัยไม่สามารถสังเกตสถานการณ์ที่ไม่มีโครงการนั้นๆ ได้ เนื่องจากผู้วิจัยไม่สามารถหาข้อมูลของบุคคลใดบุคคลหนึ่งซึ่งเข้าร่วมโครงการและไม่ได้เข้าร่วมโครงการในเวลาเดียวกัน ทำให้ไม่สามารถสังเกตเห็นค่าของ $E[Y(0)|D=1]$ ได้ เนื่องจากเป็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในกรณีที่ไม่มีโครงการ การไม่มีโครงการนั้นๆ เป็นเหตุการณ์สมมติที่ไม่ได้เกิดขึ้นจริง และการนำค่าเฉลี่ยของผลลัพธ์ของผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ $E[Y(0)|D=0]$ มาเป็นตัวแทนของ $E[Y(0)|D=1]$ ซึ่งเป็นค่าที่ไม่สามารถสังเกตได้นั้นจะไม่เหมาะสมหากเป็นการนำมาใช้กับการศึกษาที่ไม่ใช่การวิจัยเชิงทดลอง (Caliendo & Kopeinig, 2005) เนื่องจากโดยปกติ ผลลัพธ์ที่ต้องการวัดของคนที่สองกลุ่มอาจแตกต่างกันอยู่แล้วแม้ไม่มีโครงการเกิดขึ้นจึงนำไปสู่ปัญหาความเอนเอียงในการคัดเลือก หรือ self-selection bias

ในทางปฏิบัติ ผู้วิจัยสามารถเปรียบเทียบผลลัพธ์ของโครงการต่อกลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการ (Treatment Group) กับกลุ่มผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ ซึ่งมีลักษณะต่างๆ คล้ายกับผู้เข้าร่วมโครงการมากที่สุด เพื่อจำลองสภาพสถานการณ์ที่น่าจะเกิดขึ้นกับผู้เข้าร่วมโครงการในกรณีที่ไม่มีโครงการดังกล่าว โดยทั่วไปผู้ที่ไม่เข้าร่วมโครงการที่ใช้เป็นฐานในการเปรียบเทียบมักถูกเรียกว่ากลุ่มควบคุม (Control Group) หรือกลุ่มเปรียบเทียบ (Comparison Group) โดย Glazerman, Levy & Myers (2003) พบว่า การเลือกกลุ่มเปรียบเทียบจากข้อมูลอย่างระมัดระวังด้วยวิธีการวิเคราะห์การถดถอย (Regression Models) หรือเทคนิคการจัดคู่เปรียบเทียบโดยใช้คะแนนความโน้มเอียง (Matching Methods Using Propensity Score) สามารถทำให้ได้ผลใกล้เคียงกับการทำการทดลอง

วิธีการจับคู่โดยใช้คะแนนความโน้มเอียงและแบบจำลองผลต่างสองชั้น

กระบวนการเพื่อลดปัญหาความเอนเอียงในการคัดเลือก เพื่อให้มั่นใจได้ว่าค่าของตัวแปรของผลลัพธ์ที่เป็นไปได้ (Potential Outcome) มีผลมาจากโครงการกองทุนหมู่บ้านได้ใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด ไม่ได้เป็นผลมาจากปัจจัยอื่น แนวทางหนึ่งในการแก้ไขปัญหาความเอนเอียงในการคัดเลือกที่ได้รับความนิยมใช้ในประเมินผลกระทบจากการดำเนินโครงการ สถาบันการเงินระดับฐานรากอย่างแพร่หลายได้แก่ การใช้เทคนิคการประเมินผลกระทบของโครงการโดยใช้วิธีการจับคู่ (Matching Methods)

หลักการของวิธีการจับคู่คือการคัดเลือกกลุ่มเปรียบเทียบที่มีลักษณะ (Profile) ใกล้เคียงกับกลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการมากที่สุด วิธีการจับคู่จึงช่วยลดความเอนเอียงในการคัดเลือก ทำให้มั่นใจได้ว่าความแตกต่างของผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ไม่ใช่ผลของความแตกต่างของลักษณะของทั้งสองกลุ่มที่มีอยู่แล้วก่อนหน้านี้

ในทางปฏิบัติการจับคู่สามารถทำได้หลายวิธี วิธีการพื้นฐานที่สุดคือการจับคู่เปรียบเทียบผู้เข้าร่วมโครงการกับผู้ที่ไม่เข้าร่วมโครงการทีละรายโดยพิจารณาตัวแปรที่เกี่ยวข้องทีละตัวแปร ซึ่งวิธีการดังกล่าวไม่เหมาะสมกับกรณีที่มีตัวแปรที่เกี่ยวข้องหลายตัวแปร เนื่องจากจะทำให้เกิดความยุ่งยากและซับซ้อนเป็นอย่างยิ่ง โดยการศึกษาในครั้งนี้เลือกใช้ “วิธีการจับคู่ด้วยคะแนนความโน้มเอียง” หรือ Propensity Score Matching (PSM) ถูกเสนอเป็นครั้งแรกโดย Rosenbaum and Rubin (1983) ซึ่งสามารถช่วยแก้ปัญหาความยุ่งยากในการจับคู่ที่ใช้ตัวแปรหลายตัว

หลักคิดของ PSM คือการใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มเปรียบเทียบตามค่าความน่าจะเป็นในการเข้าร่วมโครงการซึ่งเรียกว่า “คะแนนความโน้มเอียง” (Propensity Score หรือ p-score หรือ PS) แทนการพิจารณาตัวแปรทีละตัว เป็นการจับคู่ผู้เข้าร่วมโครงการกับผู้ที่ไม่เข้าร่วมโครงการจากกลุ่มเปรียบเทียบที่มีค่าคะแนนความโน้มเอียงใกล้เคียงกันมากที่สุด ดังนั้น PSM จึงเป็นการจับคู่โดยใช้ตัวแปรเพียงมิติเดียวแทนที่จะต้องพิจารณาหลายมิติ และเป็นวิธีที่ได้รับความนิยมเพื่อใช้ในการประเมินผลกระทบของโครงการหรือนโยบายต่างๆ ที่เป็นในลักษณะการเข้าร่วมโครงการโดยสมัครใจ โดยการศึกษาในครั้งนี้เลือกใช้แบบจำลองโลจิสติก (Logit Model) เพื่อประมาณค่าความน่าจะเป็นในการกู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้าน

การประเมินผลกระทบของโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติโดยใช้แนวคิดผลกระทบโดยเฉลี่ยต่อผู้เข้าร่วมโครงการ (Average Treatment Effect on the Treated: τ_{ATT}^{PSM}) สามารถประมาณผลกระทบต่างๆ ของโครงการกองทุนหมู่บ้านภายใต้ข้อสมมติของ PSM ได้ดังสมการที่ (2)

$$\tau_{ATT}^{PSM} = E_{P(X)|D=1} \{E[Y(1)|D=1, P(X)] - E[Y(0)|D=0, P(X)]\}. \quad (2)$$

การประมาณคะแนนหรือค่าความน่าจะเป็นที่แต่ละครัวเรือนจะเข้าร่วมโครงการ โดยตัดครัวเรือนที่มีคะแนนที่สูงหรือต่ำเกินกว่าค่าของ common support จากนั้นจึงทำการจับคู่ครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ (j) กับครัวเรือนที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ (i) ที่มีคะแนนเท่ากันหรือใกล้เคียงกัน แล้วจึงคำนวณผลกระทบเฉลี่ยด้วยสมการที่ (3)

$$\sum_{j=1}^{NT} (Y_j^1 - \sum_{i=1}^{NC} W_{ij} Y_{ij}^0) / NT \quad (3)$$

โดยที่ NT = จำนวนครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ (กู้ยืม) กองทุนหมู่บ้าน
 NC = จำนวนครัวเรือนที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ (ไม่ได้กู้ยืม) กองทุนหมู่บ้าน
 W_{ij} = ค่าถ่วงน้ำหนักของตัวอย่างซึ่งใช้ค่าคะแนนความโน้มเอียง

ทั้งนี้การคำนวณผลกระทบโดยการสมมติว่าค่าความเอนเอียงในการคัดเลือกที่เกิดจากตัวแปรที่ไม่สามารถสังเกตได้ มีค่าเท่ากับศูนย์อาจเป็นการสมมติที่แรงเกินไป การลดความรุนแรงของสมมติฐานดังกล่าวโดยยอมรับว่าความเอนเอียงในการคัดเลือกที่เกิดจากตัวแปรที่สังเกตได้นั้นมีอยู่ แต่ไม่เปลี่ยนแปลงตามเวลา (Time-invariant) ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงของผลลัพธ์ของกลุ่มเปรียบเทียบก่อนและหลังที่มีโครงการหรือ $E(Y_1^C - Y_0^C | D=0)$ จึงให้ผลเหมือนกับการเปลี่ยนแปลงของผลลัพธ์ตรงข้ามความจริง (Counterfactual) ก่อนและหลังมีโครงการหรือ $E(Y_1^C - Y_0^C | D=1)$ แสดงได้ดังสมการที่ (4)

$$E(Y_1^C - Y_0^C | D=1) = E(Y_1^C - Y_0^C | D=0) \quad (4)$$

เนื่องจากก่อนมีโครงการ ตัวอย่างทั้งหมดจะมีค่าผลลัพธ์ของทั้งสองกลุ่มเท่ากันคือ $Y_0 = Y_0^C$ ดังนั้นผลกระทบของโครงการจึงสามารถคำนวณโดยใช้แบบจำลองผลต่างสองชั้น หรือ Difference-in-Difference Methods (DiD) ดังสมการที่ (5) โดยผลจากการทำ DiD สามารถกำจัดตัวแปรที่ไม่สามารถสังเกตได้ออกไป

$$DiD = E(Y_1^T - Y_0^C | D = 1) - E(Y_1^C - Y_0^C | D = 0) \quad (5)$$

วิธีการจับคู่ด้วย PSM และ DiD สามารถช่วยให้ตัวแปรต่างๆ ของกลุ่มที่เข้าร่วมโครงการ มีค่าใกล้เคียงกับตัวแปรของกลุ่มเปรียบเทียบหรือเกิดความสมดุล (Balance) ของตัวแปรต่างๆ ระหว่างกลุ่มทั้งสอง โดยวิธีการดังกล่าวสามารถลดความเอนเอียงอันอาจเกิดขึ้นจากการใช้ข้อมูลที่ไม่ได้มาจากการทดลองได้ ในส่วนของการจับคู่โดยวิธี PSM มีแนวทางปฏิบัติที่แตกต่างกันในรายละเอียดหลายวิธี (Lee, 2005) โดยการศึกษาี้ได้เลือกใช้วิธีการจับคู่หลายวิธีเพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการศึกษา ได้แก่ Nearest Neighbor Matching (One-to-one และ Oversampling Matching), Radius Matching, Kernel Matching และ Mahalanobis Matching ทั้งนี้การคัดเลือกเทคนิคการจับคู่ที่เหมาะสมจะเป็นการคัดเลือกวิธีการจับคู่ที่สามารถลดความเอนเอียงได้มากที่สุด โดยเป็นการเปรียบเทียบด้วยวิธี standardized bias ซึ่งพิจารณาค่า mean standardized bias ที่ลดลงหลังมีการจับคู่เปรียบเทียบ เพื่อคัดเลือกรูปแบบการจับคู่เปรียบเทียบที่สามารถลดปัญหาความเอนเอียงในการคัดเลือกมากที่สุด หรือมีค่าความเอนเอียงต่ำที่สุดในแต่ละแบบจำลอง

การประมาณค่าคะแนนความโน้มเอียง

ตัวแปรอิสระหรือตัวแปรที่ใช้อธิบาย (Explanatory Variable) ในแบบจำลองโลจิท ที่เป็นทั้งปัจจัยกำหนดความน่าจะเป็นในการตัดสินใจกู้ยืมและไม่กู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้าน พิจารณาจากพื้นฐานความเชื่อที่ว่า ตัวแปรเหล่านี้มีผลต่อความน่าจะเป็นในการกู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งอาจมีตัวแปรที่สำคัญขาดหายไปเนื่องจากข้อจำกัดของข้อมูลที่ใช้จากงานศึกษาที่ผ่านมาได้แนะนำให้เลือกชุดของตัวแปรอิสระโดยใช้ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ ความรู้จากงานวิจัยในอดีต และข้อมูลพื้นฐานและรายละเอียดของโครงการ (Smith & Todd, 2005; Caliendo & Kopeinig, 2008) นอกจากนี้ตัวแปรที่เลือกใช้จะต้องไม่ถูกรบกวนจากการเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมโครงการ จากตารางที่ 4 แสดงข้อมูลลักษณะของตัวแปรในแบบจำลองการประมาณค่าความน่าจะเป็นในการเข้าร่วมโครงการพร้อมนิยามของตัวแปรแต่ละตัว ประกอบด้วยตัวแปรที่กำหนดลักษณะชุมชน ตัวแปรที่กำหนดลักษณะของครัวเรือน และตัวแปรที่กำหนดลักษณะของหัวหน้าครัวเรือน

ตารางที่ 4 ตัวแปรและนิยามของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาการประมาณค่าคะแนนความโน้มเอียง

ตัวแปร	คำอธิบาย	
กู้เงินกองทุนหมู่บ้าน	1 = สถานะเข้าร่วมโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ	0 = ไม่ได้กู้เงินกองทุนฯ
ลักษณะชุมชน	1 = อยู่ในเขตเทศบาล	0 =อยู่นอกเขตเทศบาล
ลักษณะครัวเรือน		
ขนาดครัวเรือน	จำนวนสมาชิกครัวเรือน	
จำนวนผู้มีรายได้	จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีรายได้	
จำนวนสมาชิกที่กำลังศึกษา	จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่กำลังศึกษาอยู่ และไม่มีรายได้	
ครัวเรือนเดี่ยว	1 = มีสมาชิกครัวเรือน 1 คน (หัวหน้าครัวเรือน)	0 = อื่นๆ
มีหัวหน้าครัวเรือนและคู่สมรส	1 = มีหัวหน้าครัวเรือนและคู่สมรสในครัวเรือน	0 = อื่นๆ
หัวหน้าครัวเรือนคนเดียวและบุตร	1 = มีหัวหน้าครัวเรือนอยู่คนเดียว และบุตรที่ยังไม่มีรายได้	0 = อื่นๆ
เป็นเจ้าของบ้านที่อาศัยอยู่	1 = เป็นเจ้าของบ้านที่อยู่อาศัย	0 = เป็นบ้านเช่าและอื่นๆ
จำนวนจักรยานยนต์	จำนวนจักรยานยนต์ของครัวเรือน	
จำนวนรถยนต์	จำนวนรถยนต์ของครัวเรือน	
ลักษณะหัวหน้าครัวเรือน		
หัวหน้าครัวเรือนเป็นชาย	1 = หัวหน้าครัวเรือนเป็นชาย	0 = อื่นๆ
อายุหัวหน้าครัวเรือน	อายุของหัวหน้าครัวเรือน	
หัวหน้าครัวเรือนโสด	1 = หัวหน้าครัวเรือนไม่เคยสมรส	0 = อื่นๆ
เป็นหม้าย/หย่า/แยกทาง	1 = หัวหน้าครัวเรือนเป็นหม้าย หย่า หรือแยกทาง กลุ่มอ้างอิงคือหัวหน้าครัวเรือนสมรสแล้ว	0 = อื่นๆ
การศึกษาหัวหน้าครัวเรือน (ปี)	จำนวนปีที่ได้รับการศึกษาตามระดับการศึกษาสูงสุด	
ไม่มีอาชีพ	1 = หัวหน้าครัวเรือนไม่มีอาชีพ	0 = อื่นๆ
อาชีพเกษตรกร	1 = หัวหน้าครัวเรือนมีอาชีพหลักด้านเกษตร/ประมง	0 = อื่นๆ
อาชีพผู้ประกอบการ	1 = หัวหน้าครัวเรือนมีอาชีพหลักด้านค้าขาย/ประกอบธุรกิจส่วนตัว	0 = อื่นๆ
อาชีพข้าราชการ/ลูกจ้างของรัฐ	1 = หัวหน้าครัวเรือนมีอาชีพหลักบริหารราชการ/พนักงาน รัฐวิสาหกิจ	0 = อื่นๆ
อาชีพลูกจ้างเอกชน	1 = หัวหน้าครัวเรือนมีอาชีพหลักเป็นพนักงาน/ลูกจ้างเอกชน กลุ่มอ้างอิงคือหัวหน้าครัวเรือนมีอาชีพอื่นๆ	0 = อื่นๆ

การประมาณค่าความน่าจะเป็นในการกู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านด้วยแบบจำลองโลจิสติกของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ใช้ข้อมูลการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (Socio-Economic Survey (SES) re-survey) ซึ่งเป็นข้อมูลอนุกรมเวลาแบบใช้ตัวอย่างซ้ำปี 2553 และ 2555 ที่เก็บรวบรวมจากครัวเรือนทั่วประเทศราว 6,000 ครัวเรือน เพื่อจับคู่กลุ่มผู้ที่กู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านและกลุ่มเปรียบเทียบ โดยทำการประเมินผลกระทบของโครงการกองทุนหมู่บ้าน 3 วิธีด้วยกัน คือ (1) การเปรียบเทียบผลลัพธ์ปีเดียว (2) การประเมินด้วยวิธีผลต่างสองชั้น และ (3) การประเมินด้วยวิธีผลต่างสองชั้นกรณีอยู่ในโครงการมากกว่า 1 ปี จำแนกเป็นภาพรวมทั้งประเทศและรายภาคตามการจำแนกของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ประกอบด้วย ภาคกลาง (ไม่รวมกรุงเทพมหานครและปริมณฑล) ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้

ทั้งนี้การเปรียบเทียบผลลัพธ์ปีเดียว กำหนดกลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการ คือกลุ่มครัวเรือนที่กู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านในปีนั้นๆ และกลุ่มเปรียบเทียบคือกลุ่มครัวเรือนที่ไม่ได้กู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้าน สำหรับการประเมินด้วยวิธีผลต่างสองชั้น (DiD) กำหนดกลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการ คือ กลุ่มครัวเรือนที่กู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านเฉพาะในปี 2555 เพียงปีเดียว เปรียบเทียบกับผู้ไม่เข้าร่วมโครงการเลยเท่านั้น (กลุ่มผู้ที่ไม่ได้กู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านทั้งปี 2553 และปี 2555) ซึ่งจะทำให้เห็นผลที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมโครงการกองทุนหมู่บ้าน โดยในส่วนของ การประเมินด้วยวิธีผลต่างสองชั้นกรณีอยู่ในโครงการมากกว่า 1 ปี กำหนดกลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการ คือ กลุ่มครัวเรือนที่กู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านทั้งสองปี (กู้ยืมเงินกองทุนทั้งปี 2553 และ 2555) เปรียบเทียบกับผู้ไม่เข้าร่วมโครงการเลยเท่านั้น ในกรณีนี้สามารถสังเกตผลกระทบของโครงการกองทุนหมู่บ้านในระยะเวลา 2 ปีได้

ผลการวิจัย

การตรวจสอบเงื่อนไขเบื้องต้นของเครื่องมือที่นำมาใช้ประมาณค่า

ผลจากการประมาณค่าความโน้มเอียงหรือความน่าจะเป็นในการเข้าร่วมโครงการกองทุนหมู่บ้านพบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลในการกำหนดค่าความน่าจะเป็นในการเข้าร่วมโครงการแตกต่างกันในแต่ละภาคและแต่ละปี จึงเป็นหลักฐานยืนยันว่าการเข้าร่วมโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติไม่ได้อยู่ในลักษณะสุ่ม ความแตกต่างดังกล่าวอาจมีขนาดครัวเรือนที่มีอิทธิพลในการกำหนดค่าความน่าจะเป็นในภาคใต้และภาคกลางเท่านั้น หรือครัวเรือนที่มีลักษณะเป็นครัวเรือนเดี่ยว (มีหัวหน้าครัวเรือนเพียงคนเดียว) มีอิทธิพลในการกำหนดค่าความน่าจะเป็นในทุกภาคยกเว้นภาคใต้ ส่วนตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดค่าความน่าจะเป็นในทุกภาคคือ ลักษณะชุมชนในเขตเทศบาล และการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน

ภายหลังจากการประมาณค่าจากแบบจำลองโลจิสติกได้ทำการทดสอบความสมดุลของตัวแปร (Balancing Property) หมายถึง ครัวเรือนที่มีค่าคะแนนความโน้มเอียงที่ใกล้เคียงกัน ควรมีค่าของตัวแปรต่างๆ ที่สำคัญใกล้เคียงกันด้วย ดังนั้นตัวแปรใดที่ส่งผลให้แบบจำลองเกิดความไม่สมดุลจะถูกตัดออกไปจากแบบจำลองนั้นๆ เพื่อให้แบบจำลองเกิดความสมดุล และเพื่อให้การจับคู่เปรียบเทียบด้วยคะแนนความโน้มเอียงของการศึกษาในครั้งนี้สามารถลดปัญหาความเอนเอียงในการคัดเลือกมากที่สุด เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการศึกษา

ผลกระทบจากโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติในแต่ละมิติ

ผลกระทบต่อสภาพคล่อง

ผลการศึกษาจากตารางที่ 5 พบว่า ครัวเรือนที่กู้ยืมกองทุนหมู่บ้านมีค่าผลกระทบโดยเฉลี่ยต่อผู้เข้าร่วมโครงการ (ATT) ในทิศทางที่เป็นบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แปลความหมายได้ว่า โครงการกองทุนหมู่บ้านส่งผลให้ครัวเรือนที่กู้ยืมในภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาพรวมประเทศ มีสภาพคล่องในปีที่กู้ยืมต่ำกว่าครัวเรือนที่ไม่ได้กู้ยืมทั้งในปี 2553 และปี 2555 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติร้อยละ 1 ยกเว้นครัวเรือนภาคใต้ที่ผลจากการศึกษาไม่ได้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของอัตราส่วนทางการเงินด้านสภาพคล่องอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 5 ผลกระทบของโครงการกองทุนหมู่บ้านต่อสภาพคล่องของครัวเรือน

		ปี 2553	ปี 2555	DiD	อยู่ในโครงการ มากกว่า 1 ปี
ทั่วประเทศ	ATT	1.90 *	2.07 *	1.26 *	0.36
	T-stat	(11.11)	(13.44)	(3.60)	(1.15)
	Method	Radius ^a (0.01)	Radius ^a (0.01)	Radius ^a (0.01)	Radius ^a (0.01)
ภาคกลาง	ATT	1.41 *	1.67 *	1.07 **	0.52
	T-stat	(4.16)	(4.70)	(1.96)	(0.89)
	Method	Kernel ^a (Epan.)	Radius ^a (0.01)	Radius (0.01)	Kernel ^a (Gauss.)
ภาคเหนือ	ATT	1.77 *	1.98 *	0.59	0.55
	T-stat	(5.43)	(6.21)	(0.72)	(0.84)
	Method	Radius (0.01)	Kernel ^a (Epan.)	Radius (0.05)	Kernel ^a (Gauss.)
ภาคตะวันออก เฉียงเหนือ	ATT	1.93 *	1.96 *	1.87 *	0.24
	T-stat	(7.02)	(8.10)	(3.41)	(0.54)
	Method	Kernel ^a (Epan.)	Radius ^a (0.01)	Radius ^a (0.01)	Radius (0.05)
ภาคใต้	ATT	0.37	0.37	0.89	-0.49
	T-stat	(0.71)	(1.28)	(1.59)	(-0.47)
	Method	Radius (0.01)	Radius (0.01)	Radius (0.05)	Kernel ^a (Gauss.)

หมายเหตุ: *, **, *** เป็นระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ร้อยละ 1, 5, และ 10 ตามลำดับ

^a Based on bootstrapped standard errors with 100 replications

ผลการประเมินผลกระทบด้วยวิธีผลต่างสองชั้นต่อสภาพคล่องครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนที่กู้ยืมกองทุนหมู่บ้านมีค่า ATT ในทิศทางที่เป็นบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แปลความหมายได้ว่า การกู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านส่งผลให้ครัวเรือนที่กู้ยืมในภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และระดับประเทศ มีสภาพคล่องของครัวเรือนต่ำกว่าครัวเรือนที่ไม่ได้กู้ แต่การวิเคราะห์กรณีอยู่ในโครงการมากกว่า 1 ปี กลับไม่พบหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าการเข้าร่วมโครงการโดยการกู้ยืมเงินในระยะเวลาที่นานขึ้นจะส่งผลให้ครัวเรือนมีสภาพคล่องแตกต่างจากครัวเรือนที่ไม่ได้กู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลกระทบต่อภาระในการชำระหนี้

ผลการศึกษาจากตารางที่ 6 ในภาพรวมระดับประเทศพบว่า ครัวเรือนที่กู้ยืมกองทุนหมู่บ้านมีค่า ATT ในทิศทางที่เป็นบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งปี 2553 และปี 2555 เมื่อพิจารณารายภาคพบว่า ครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่กู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านมีค่า ATT สูงกว่าครัวเรือนที่ไม่ได้กู้ยืมทั้งสองปี ส่วนครัวเรือนภาคกลางและภาคเหนือมีค่า ATT เป็นบวกเฉพาะในปี 2555 แปลความหมายได้ว่า ครัวเรือนในภาพรวมทั้งประเทศและในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่กู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านมีภาระในการชำระหนี้หรือมีความเปราะบางสูงกว่าครัวเรือนที่ไม่ได้กู้ยืม ส่วนครัวเรือนภาคกลางและภาคเหนือที่กู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านมีความเปราะบางสูงกว่าครัวเรือนที่ไม่ได้กู้ยืมเฉพาะในปี 2555 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้ จากผลการศึกษาไม่พบความแตกต่างทางสถิติของครัวเรือนในภาคใต้ที่กู้และไม่กู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้าน

ตารางที่ 6 ผลกระทบของโครงการกองทุนหมู่บ้านต่อภาระในการหนี้ของครัวเรือน

		ปี 2553	ปี 2555	DiD	อยู่ในโครงการมากกว่า 1 ปี
ทั่วประเทศ	ATT	0.03 ***	0.09 *	0.08	0.02
	T-stat	(1.90)	(4.58)	(1.51)	(0.75)
	Method	Radius (0.01)	Radius ^a (0.01)	Radius ^a (0.01)	Radius (0.01)
ภาคกลาง	ATT	0.01	0.13 **	0.09	0.15
	T-stat	(0.29)	(2.48)	(0.98)	(1.53)
	Method	Kernel ^a (Epan.)	Radius (0.01)	Radius ^a (0.01)	Kernel ^a (Gauss.)
ภาคเหนือ	ATT	-0.01	0.12 *	0.02	0.09
	T-stat	(-0.41)	(2.99)	(0.13)	(1.22)
	Method	Radius ^a (0.01)	Kernel ^a (Epan.)	Radius ^a (0.05)	Kernel ^a (Gauss.)
ภาคตะวันออก เชียงเหนือ	ATT	0.06 *	0.06 **	0.09	-0.04
	T-stat	(3.96)	(2.11)	(1.29)	(-0.98)
	Method	Kernel ^a (Epan.)	Radius ^a (0.01)	Radius ^a (0.01)	Radius ^a (0.05)
ภาคใต้	ATT	0.00	0.02	0.03	0.03
	T-stat	(0.13)	(0.50)	(0.67)	(0.17)
	Method	Radius (0.01)	Radius ^a (0.01)	Radius ^a (0.05)	Mahalanobis

หมายเหตุ: *, **, *** เป็นระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ร้อยละ 1, 5, และ 10 ตามลำดับ

^a Based on bootstrapped standard errors with 100 replications

เมื่อพิจารณาผลการประเมินผลกระทบด้วยวิธีผลต่างสองชั้น โดยเปรียบเทียบความแตกต่างของผลกระทบในกรณีการเข้าร่วมโครงการ ผลการศึกษาไม่พบความแตกต่างทางสถิติอย่างมีนัยสำคัญของทุกภูมิภาค รวมถึงการกู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านในระยะเวลาที่นานขึ้น (มากกว่า 1 ปี) ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างครัวเรือนที่กู้และไม่ได้กู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านเช่นกัน กล่าวได้ว่า การกู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านไม่ได้ส่งผลให้เกิดความแตกต่างระหว่างครัวเรือนที่กู้ยืมและได้กู้ยืมต่อความเปราะบางต่อการชำระหนี้ของครัวเรือน

ผลกระทบต่อความเสี่ยงที่จะล้มละลาย

ผลการศึกษาจากตารางที่ 7 พบว่า ครัวเรือนที่กู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีค่า ATT แตกต่างจากครัวเรือนที่ไม่ได้กู้ยืมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทิศทางที่เป็นบวกทั้งสองปีที่ทำการศึกษา ส่วนครัวเรือนภาคกลางและภาพรวมทั้งประเทศได้รับผลเฉพาะในปี 2555 ในทิศทางที่เป็นบวกเช่นเดียวกัน แปลความหมายได้ว่า ครัวเรือนภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือที่กู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านมีความเสี่ยงที่จะล้มละลายในปีที่กู้ยืมสูงกว่าครัวเรือนที่ไม่ได้กู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 7 ผลกระทบของโครงการกองทุนหมู่บ้านต่อความเสี่ยงที่จะล้มละลาย

		ปี 2553	ปี 2555	DiD	อยู่ในโครงการ มากกว่า 1 ปี
ทั่วประเทศ	ATT	0.82	1.32 *	1.14	0.98
	T-stat	(0.48)	(3.24)	(0.49)	(1.57)
	Method	Radius (0.01)	Radius (0.01)	Radius (0.01)	Radius (0.01)
ภาคกลาง	ATT	-0.95	1.67 *	-0.86	2.45 **
	T-stat	(-1.27)	(4.70)	(-0.45)	(2.20)
	Method	Kernel ^a (Epan.)	Radius (0.01)	Radius (0.01)	Kernel ^a (Gauss.)
ภาคเหนือ	ATT	1.98 *	1.98 *	1.43	0.36
	T-stat	(3.43)	(6.21)	(0.77)	(0.27)
	Method	Radius (0.01)	Kernel ^a (Epan.)	Radius (0.05)	Kernel ^a (Gauss.)
ภาคตะวันออก เฉียงเหนือ	ATT	1.66 **	1.96 *	0.65	0.91
	T-stat	(2.26)	(8.10)	(0.36)	(1.02)
	Method	Kernel ^a (Epan.)	Radius (0.01)	Radius (0.01)	Radius (0.05)
ภาคใต้	ATT	-1.74 ***	0.37	1.44	0.07
	T-stat	(-1.74)	(1.28)	(0.84)	(0.04)
	Method	Radius (0.01)	Radius (0.01)	Radius (0.05)	Mahalanobis

หมายเหตุ: *, **, *** เป็นระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ร้อยละ 1, 5, และ 10 ตามลำดับ

^a Based on bootstrapped standard errors with 100 replications

ผลจากการศึกษายังพบอีกว่า ในปี 2553 ครั้วเรือนในภาคใต้ได้รับผลกระทบจากการกู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านในทิศทางตรงข้าม โดยมีค่า ATT ในทิศทางที่เป็นลบ แปลความหมายได้ว่า ครั้วเรือนในภาคใต้ที่กู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านมีความเสี่ยงที่จะล้มละลายในปีที่กู้ยืมต่ำกว่าครั้วเรือนที่ไม่ได้กู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

เมื่อพิจารณาผลการประเมินผลกระทบกรณีการเข้าร่วมโครงการด้วยวิธีผลต่างสองชั้น โดยผลที่ได้จากการศึกษาไม่พบหลักฐานทางสถิติที่แสดงให้เห็นว่าการเข้าร่วมโครงการกองทุนหมู่บ้านส่งผลกระทบต่อความเสี่ยงที่จะล้มละลายของครั้วเรือนระหว่างครั้วเรือนที่กู้และไม่กู้เงินกองทุนหมู่บ้านที่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาผลกระทบจากการอยู่ในโครงการอย่างต่อเนื่องพบว่า ครั้วเรือนในภาคกลางมีค่า ATT แตกต่างจากครั้วเรือนที่ไม่ได้กู้ยืมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทิศทางที่เป็นบวก แปลความหมายได้ว่า ครั้วเรือนในภาคกลางที่กู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านหากอยู่ในโครงการอย่างต่อเนื่องมีความเสี่ยงที่จะล้มละลายสูงกว่าครั้วเรือนที่ไม่ได้กู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลกระทบต่อความสามารถในการดำรงการบริโภค

ผลการศึกษาจากตารางที่ 8 พบว่า การกู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านส่งผลกระทบต่อความสามารถในการดำรงการบริโภคของครั้วเรือนในปีที่กู้ยืมทั้งสองปีที่ทำการศึกษาในเกือบทุกภูมิภาคโดยมีทิศทางที่เป็นลบ ทั้งภาพรวมประเทศ พื้นที่ภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติร้อยละ 1 โดยครั้วเรือนที่กู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านมีความสามารถในการดำรงการบริโภคต่ำกว่าครั้วเรือนที่ไม่ได้กู้ยืม ยกเว้นครั้วเรือนในภาคใต้ที่ผลการศึกษาไม่แสดงถึงความแตกต่างทางสถิติระหว่างกลุ่มครั้วเรือนที่กู้ยืมและไม่กู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้าน แปลความหมายได้ว่า ครั้วเรือนที่กู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านมีความสามารถในการดำรงการบริโภคของครั้วเรือนในปีที่กู้ยืมต่ำกว่าครั้วเรือนที่ไม่ได้กู้ยืมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นครั้วเรือนภาคใต้ที่การกู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านไม่ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการบริโภคของครั้วเรือนในปีที่กู้ยืม

ตารางที่ 8 ผลกระทบของโครงการกองทุนหมู่บ้านต่อความสามารถในการดำรงการบริโภค

		ปี 2553	ปี 2555	DiD	อยู่ในโครงการ มากกว่า 1 ปี
ทั่วประเทศ	ATT	-0.29 *	-0.28 *	-0.05	-0.04
	T-stat	(-6.71)	(-5.45)	(-0.55)	(-0.61)
	Method	Radius (0.01)	Radius (0.01)	Radius (0.01)	Radius (0.01)
ภาคกลาง	ATT	-0.25 *	-0.21	-0.22	0.00
	T-stat	(-3.03)	(-1.35)	(-1.28)	(-0.01)
	Method	Kernel ^a (Epan.)	Radius (0.01)	Radius (0.01)	Kernel ^a (Gauss.)
ภาคเหนือ	ATT	-0.26 *	-0.29 *	0.15	-0.07
	T-stat	(-3.21)	(-2.95)	(0.69)	(-0.51)
	Method	Radius (0.01)	Kernel ^a (Epan.)	Radius (0.05)	Kernel ^a (Gauss.)
ภาคตะวันออก เฉียงเหนือ	ATT	-0.26 *	-0.23 *	0.01	-0.02
	T-stat	(-2.81)	(-2.78)	(0.08)	(-0.20)
	Method	Kernel ^a (Epan.)	Radius (0.01)	Radius (0.01)	Radius (0.05)
ภาคใต้	ATT	-0.09	0.28	0.90 ***	-0.44
	T-stat	(-0.63)	(0.96)	(1.70)	(1.38)

หมายเหตุ: *, **, *** เป็นระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ร้อยละ 1, 5, และ 10 ตามลำดับ

^a Based on bootstrapped standard errors with 100 replications

เมื่อพิจารณาผลการประเมินผลกระทบกรณีการเข้าร่วมโครงการด้วยวิธีผลต่างสองชั้น พบว่า มีเพียงครัวเรือนภาคใต้ที่ผลจากการวิเคราะห์ความแตกต่างของผลกระทบระหว่างปีจากการเข้าร่วมโครงการด้วยวิธีผลต่างสองชั้นแสดงให้เห็นถึงนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับร้อยละ 10 มีค่า ATT แตกต่างจากครัวเรือนที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการในทิศทางที่เป็นบวก ในขณะที่การกู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านอย่างต่อเนื่องไม่แสดงถึงนัยทางสถิติของความแตกต่างระหว่างครัวเรือนที่กู้ยืมและไม่ได้กู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้าน แปลความหมายได้ว่า การเข้าร่วมโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติสามารถส่งเสริมเฉพาะครัวเรือนในภาคใต้ให้มีความสามารถในการดำรงการบริโภคที่สูงกว่าครัวเรือนที่ไม่ได้กู้ยืม

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาได้แสดงให้เห็นว่า การเข้าร่วมโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติส่งผลให้ครัวเรือนที่กู้ยืมมีสภาพคล่องต่ำกว่าครัวเรือนที่ไม่ได้กู้เงินจากกองทุน แต่ทั้งนี้การกู้ยืมเงินกองทุนในระยะยาวกลับไม่ส่งผลกระทบต่อสภาพคล่องของครัวเรือน ข้อเสนอแนะให้สันนิษฐานได้ว่า การกู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านส่งผลให้ครัวเรือนที่กู้ยืมมีภาระหนี้ระยะสั้นที่เพิ่มขึ้น แต่หนี้สินที่เพิ่มขึ้นจากการกู้ยืมกลับไม่สามารถสร้างรายได้ที่สูงมากพอที่จะส่งเสริมสภาพคล่องของครัวเรือนให้เพิ่มสูงขึ้นได้

ผลจากการศึกษาด้านภาระในการชำระหนี้ของครัวเรือนชี้ให้เห็นว่า ครัวเรือนที่กู้ยืมมีภาระในการชำระหนี้หรือความเปราะบางต่อการชำระหนี้สูงกว่าครัวเรือนที่ไม่ได้กู้ยืม แต่ทั้งนี้การกู้ยืมเงินกองทุนในระยะยาวกลับไม่ส่งผลกระทบต่อภาระในการชำระหนี้ของครัวเรือนที่กู้ยืม สาเหตุดังกล่าวอาจเกิดขึ้นเนื่องจากครัวเรือนที่กู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านอาจมีความเปราะบางสูงกว่าครัวเรือนที่ไม่ได้กู้ยืมอยู่แล้ว และถึงแม้ว่าการกู้ยืมกองทุนหมู่บ้านจะไม่ส่งผลต่อรายจ่ายหนี้ของครัวเรือนต่อเดือน แต่จากผลการศึกษาที่ได้แสดงให้เห็นว่า การกู้ยืมเงินกองทุนนั้นไม่สามารถส่งผลให้ครัวเรือนมีความเปราะบางที่ลดต่ำลงได้ ทำให้สันนิษฐานได้ว่า อาจเป็นผลจากพฤติกรรมการกู้ยืมเงินของครัวเรือน

ด้านความเสี่ยงที่จะล้มละลาย จากผลการศึกษาได้ชี้ให้เห็นว่า ครัวเรือนที่กู้ยืมมีความเสี่ยงที่จะล้มละลายในปีที่กู้ยืมสูงกว่าครัวเรือนที่ไม่ได้กู้ยืมในทุกภูมิภาค ยกเว้นครัวเรือนภาคใต้ที่มีความเสี่ยงที่จะล้มละลายต่ำกว่าครัวเรือนที่ไม่ได้กู้ยืม และผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การกู้เงินกองทุนหมู่บ้านในระยะเวลานานขึ้นส่งผลกระทบต่อความเสี่ยงที่จะล้มละลายเฉพาะครัวเรือนในภาคกลาง

จากข้อสรุปดังกล่าวสันนิษฐานได้ว่า ครั้วเรือนที่กู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านอาจมีภาระหนี้สินครั้วเรือนที่สูงกว่าครั้วเรือนที่ไม่ได้กู้ยืมอยู่แล้ว จึงส่งผลให้มีอัตราส่วนความเสี่ยงที่จะล้มละลายในปีที่กู้ยืมสูงกว่าครั้วเรือนที่ไม่ได้กู้ยืมเงินกองทุน โดยเฉพาะครั้วเรือนในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีสัดส่วนหนี้ครั้วเรือนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมรายภาค หรือ GRP อยู่ในระดับที่สูงกว่าค่าเฉลี่ยทั้งประเทศจนอยู่ในระดับที่น่าเป็นห่วงว่าจะกระทบต่อการขยายตัวของเศรษฐกิจ (Wanasuk, Kosago & Surewanlee, 2014) ในขณะที่ครั้วเรือนภาคใต้มีสัดส่วนดังกล่าวต่ำที่สุดจากทุกภาคของประเทศ และเนื่องจากในปี 2554 เกิดน้ำท่วมใหญ่ในพื้นที่ภาคกลาง ส่งผลให้ครั้วเรือนมีความต้องการกู้ยืมเพื่อซ่อมแซมหลังน้ำท่วมใหญ่ ผลการศึกษาจึงเป็นหลักฐานว่า ครั้วเรือนที่กู้ยืมเงินกองทุนมีความเปราะบางสูงกว่าครั้วเรือนที่ไม่ได้กู้ยืม โดยเมื่อครั้วเรือนเกิดความเดือดร้อนเร่งด่วน ครั้วเรือนที่กู้ยืมกลับมีโอกาสล้มละลายที่สูงกว่า

ในขณะที่ครั้วเรือนที่กู้ยืมมีความสามารถในการดำรงการบริโภคต่ำกว่าครั้วเรือนที่ไม่ได้กู้ยืม ยกเว้นครั้วเรือนภาคใต้ ที่ความสามารถดังกล่าวของครั้วเรือนที่กู้ยืมและไม่ได้กู้ยืมไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาผลกระทบจากการเข้าร่วมโครงการพบว่า มีเฉพาะครั้วเรือนในภาคใต้ที่ผลจากการกู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านสามารถส่งเสริมให้ครั้วเรือนที่กู้ยืมมีความสามารถในการดำรงการบริโภคที่สูงขึ้น แต่ในกรณีการกู้เงินโครงการในระยะเวลานานขึ้นกลับไม่ส่งเสริมความสามารถดังกล่าวให้แก่ครั้วเรือน และถึงแม้ครั้วเรือนที่กู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านจะมีความสามารถในการดำรงการบริโภคต่ำกว่าครั้วเรือนที่ไม่ได้กู้ยืม แต่การเข้าร่วมโครงการกองทุนหมู่บ้านกลับไม่ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการบริโภค ยกเว้นครั้วเรือนในพื้นที่ภาคใต้ ที่นอกจากความสามารถในการดำรงการบริโภคของครั้วเรือนที่กู้ยืมและไม่ได้กู้ยืมจะไม่แตกต่างกันแล้ว การกู้ยืมเงินกองทุนยังส่งเสริมให้ครั้วเรือนภาคใต้มีความสามารถในการบริโภคที่สูงขึ้น ซึ่งสันนิษฐานได้ว่า เนื่องจากรายได้หลักของครั้วเรือนภาคใต้คือรายได้จากภาคเกษตรได้ปรับตัวสูงขึ้นมากในช่วงระหว่างปีทำการการศึกษา โดยเฉพาะราคายางพาราที่สูงเป็นประวัติการณ์ (Wanasuk, Kosago & Surewanlee, 2014) โดยครั้วเรือนภาคใต้มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ปี 2552 ส่งผลให้ครั้วเรือนภาคใต้ที่มีรายได้เพียงพอต่อรายจ่าย สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Chandoevhit and Ashakul (2007) ที่พบว่า การกู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านส่งผลให้รายได้จากกิจการภาคเกษตรของครั้วเรือนภาคใต้เพิ่มสูงขึ้น ในขณะที่รายจ่ายรวมของครั้วเรือนที่เข้าร่วมและไม่ได้เข้าร่วมโครงการไม่แตกต่างกัน จึงส่งผลให้การเข้าร่วมโครงการกองทุนหมู่บ้านของครั้วเรือนได้ช่วยส่งเสริมความสามารถดังกล่าวให้สูงขึ้น

ข้อเสนอแนะที่ได้รับจากการวิจัย

สำหรับข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการส่งเสริมเสถียรภาพทางการเงินภาคครั้วเรือนจากการกู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้าน มีดังนี้

1) **ข้อเสนอแนะด้านสภาพคล่อง** จากผลการศึกษา การกู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านส่งผลให้ครั้วเรือนที่กู้ยืมมีภาระหนี้สินระยะสั้นเพิ่มขึ้น แต่หนี้สินที่เพิ่มขึ้นจากการกู้ยืมกลับไม่สามารถสร้างรายได้ที่สูงมากพอที่จะส่งเสริมสภาพคล่องของครั้วเรือนให้เพิ่มสูงขึ้นได้ ดังนั้น **ความเพียงพอของเงินให้กู้ยืมมีความสำคัญ** ซึ่งนอกจากการส่งเสริมความสามารถในการเข้าถึงสินเชื่อของครั้วเรือน ควรส่งเสริมให้ครั้วเรือนได้รับสินเชื่อได้อย่างเพียงพอต่อการนำไปลงทุนเพื่อปรับปรุงและพัฒนาผลิตภาพการผลิตและการพัฒนาอาชีพอย่างเหมาะสม โดยเน้นไปที่ภาคการเกษตรเพื่อให้จำนวนเงินให้กู้ยืมเหมาะสมกับรูปแบบการเพาะปลูกในแต่ละฤดูกาลของแต่ละพื้นที่ ซึ่งจะส่งผลให้ผู้กู้ยืมมีสภาพคล่องมากเพียงพอต่อการเสริมสร้างรายได้ให้เพิ่มสูงขึ้น

2) **ข้อเสนอแนะด้านภาระในการชำระหนี้** จากผลการศึกษา การกู้ยืมหรือไม่กู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านไม่ส่งผลกระทบต่อรายจ่ายหนี้ของครั้วเรือนต่อเดือนที่แตกต่างกัน และการกู้ยืมเงินกองทุนไม่สามารถส่งผลให้ครั้วเรือนมีความเปราะบางลดต่ำลงได้ ดังนั้น **ควรพัฒนากองทุนหมู่บ้านไปสู่สถาบันการเงินชุมชนอย่างแท้จริงและทั่วถึง** เพื่อให้กองทุนหมู่บ้านสามารถตอบสนองความต้องการทางการเงินของครั้วเรือนและชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนขั้นต้นให้กับชุมชนได้อย่างเพียงพอ ทั้งจำนวนเงินให้กู้ยืมและอัตราดอกเบี้ยที่เหมาะสมต่อการลงทุนของครั้วเรือน ซึ่งจะช่วยลดภาระด้านดอกเบี้ยเงินกู้ยืมให้กับชุมชน รวมถึงลดการกู้เงินนอกระบบและพฤติกรรมการกู้หนี้ยืมสิน และหากสถาบันการเงินชุมชนมีความมั่นคงและสามารถให้บริการได้อย่างครอบคลุมในระดับชุมชนหรือขยายไปสู่ระดับตำบลได้ ชุมชนจะมียุทธศาสตร์ในการนำผลกำไรที่ได้จากสถาบันการเงินชุมชนไปพัฒนาชุมชนและระบบสวัสดิการต่างๆ เพื่อสร้างโอกาสที่มากขึ้นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนในชุมชนต่อไป

3) ข้อเสนอแนะด้านความเสี่ยงที่จะล้มละลาย จากผลการศึกษา ครั้วเรือนที่กู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านมีความเสี่ยงที่จะล้มละลายสูงกว่าครั้วเรือนที่ไม่ได้กู้ยืม เมื่อเกิดความเดือดร้อนจำเป็นเร่งด่วนจึงมีโอกาสล้มละลายทางการเงินที่สูงกว่า ดังนั้น ควรสร้างความรู้ความเข้าใจและการวางแผนทางการเงินที่ดี โดยส่งเสริมสนับสนุนให้ครั้วเรือนและชุมชนมีความรู้ความเข้าใจระบบองค์กรการเงินชุมชนและทักษะทางการเงิน (Financial Literacy) ในทั้ง 3 มิติ ทั้งมิติด้านความรู้ทางการเงิน มิติด้านพฤติกรรมทางการเงินที่เหมาะสม และมิติด้านทัศนคติทางการเงินที่ถูกต้อง เพื่อให้ครั้วเรือนสามารถวางแผนการใช้จ่ายที่เหมาะสม ตลอดจนสามารถวางแผนที่จะเลือกใช้ผลิตภัณฑ์และบริการทางการเงินรวมถึงวิธีบริหารเงินได้อย่างเหมาะสมต่อฐานะทางเศรษฐกิจของครั้วเรือน

4) ข้อเสนอแนะด้านความสามารถในการดำรงการบริโภค จากผลการศึกษาที่ถึงแม้ครั้วเรือนที่กู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านจะมีความสามารถในการดำรงการบริโภคต่ำกว่าครั้วเรือนที่ไม่ได้กู้ยืม แต่การเข้าร่วมโครงการกองทุนหมู่บ้านกลับไม่ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการบริโภค ดังนั้น ควรส่งเสริมองค์ความรู้ในการพัฒนาอาชีพ เพื่อให้ครั้วเรือนสามารถแสวงหารายได้ให้เพียงพอต่อค่าครองชีพ ซึ่งกลุ่มเป้าหมายของการเงินระดับฐานรากส่วนใหญ่คือผู้มีรายได้น้อยที่มีการศึกษาไม่สูงนัก โดยมีทักษะและรายได้ต่ำ ทำให้ไม่สามารถริเริ่มสร้างสรรค์โครงการที่สามารถให้ผลตอบแทนที่ดีได้ รวมทั้งควรส่งเสริมให้ครั้วเรือนมีแหล่งรายได้ที่หลากหลาย เพื่อลดความเสี่ยงในการพึ่งพารายได้เพียงทางเดียว และสามารถมีเงินเก็บออมไว้สะสมความมั่งคั่งและเพื่อใช้ในยามฉุกเฉิน

เอกสารอ้างอิง

- Amornvivat, S., & Ariyapruchya, K. (2006). *Social Capital and Microfinance Sustainability: Evidence from Thailand's 70,000 Village Funds*. Bangkok: Research Paper Proposed to Thai Health Promotion Foundation (ThaiHealth).
- Arpakorn, P., M.L., Jarumilinta J., Thianthitikul, R., Pinyoanantapong, N., Praiwan, T., Ponpipatanapong, P., ... , Rangsi, P. (2011). *The Roles of Microfinance in Promoting Financial Access: Final Report*. Fiscal Policy Office. Retrieved from http://www2.fpo.go.th/e_research/ebook/pdf_file/1341904751.pdf
- Ayyagari, M., Demirgüç-Kunt, A., & Maksimovic, V. (2008). How important are financing constraints? The role of finance in the business environment. *The World Bank Economic Review*, 22(3), 483-516.
- Beatriz, A., & Morduch, J. (2005). *The economics of microfinance* (2nd ed.). Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Beck, T., Demirgüç-Kunt, A., & Maksimovic, V. (2005). Financial and legal constraints to growth: Does firm size matter? *The Journal of Finance*, 60 (1), 137-177.
- Boonperm, J., Haughton, J., & Khandker, S. R. (2009). *Does the Village Fund Matter in Thailand? (English)*. Policy Research working paper ; no. WPS 5011 Washington, D.C. : World Bank Group.
- Bunthong, T. (2014). *The effect of access to credit sufficiently on Thai agricultural household productivity* (Unpublished Master's thesis). Thammasat University: Bangkok.
- Caliendo, M., & Kopeinig, S. (2005). Some Practical Guidance for the Implementation of Propensity Score Matching, *IZA Discussion Paper*, No.1588, IZA, Bonn.
- Caliendo, M., & Kopeinig, S. (2008). Some practical guidance for the implementation of propensity score matching. *Journal of economic surveys*, 22 (1), 31-72.
- Chandoevrit, W., & Ashakul, B. (2007). The Impact of the Village Fund on Rural Households. *TDR Quarterly Review*, 23 (2), 9-16.
- Chotwattanakul, P., & Tangpetch C. (2013). Why the Household Debt is importance?. *Focused and Quick (FAQ)*. Issue 82 August 5. Bank of Thailand.

- Demirgüç-Kunt A., Beck,T., & Honohan, P. (2007). *Finance for all?: Policies and pitfalls in expanding access*. A World Bank policy research report Washington, D.C.: World Bank Group. Retrieved from <http://documents.worldbank.org/curated/en/932501468136179348/Finance-for-all-policies-and-pitfalls-in-expanding-access>
- Fazzari, S. M., Hubbard, R. G., & Petersen, B. C. (1988). Financing Constraints and Corporate Investment. *Brookings Papers on Economic Activity*, 1988 (1), 141-206.
- Glazerman, S., Levy, D. M., & Myers, D. (2003). Nonexperimental Versus Experimental Estimates of Earnings Impacts. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 589 (1), 63-93.
- Kaboski, J. P., & Townsend, R. M. (2005). Policies and Impact: An Analysis of Village-Level Microfinance Institutions. *Journal of the European Economic Association*, 3 (1), 1-50.
- Lee, M. (2005). *Micro-econometrics for Policy, Program and Treatment Effects*. New York: Oxford University Press.
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2003). Assessment Report on Grassroots Economic and Social Security Policy. In *Annual Conference 2003 Sustainable Development*. Bangkok: Office of the National Economic and Social Development Board.
- Petchmark, P. (2003). *Community Financial Organization: The Community Development Fund for Self-Reliance*. Bangkok: Community Organization Development Institute.
- Planning Commission, Government of India. (2009). *A Hundred Small Steps: Report of the Committee on Financial Sector Reforms*. New Delhi: SAGE Publications.
- Pochanukul, P. S., Luwit, S., & Phutrakun, K. (2009). Microfinance and Financial of Community. In *ECON TU Seminar Series 4th*. Bangkok: Openbooks.
- Rosenbaum, P. R., & Rubin, D. B. (1983). The Central Role of the Propensity Score in Observational Studies for Causal Effects. *Biometrika*, 70 (1), 41-55.
- Samphantharak, K., & Townsend, R. M. (2010). *Households as Corporate Firms: An Analysis of Household Finance Using Integrated Household Surveys and Corporate Financial Accounting*. United Kingdom : CambridgeUniversity Press.
- Seriworawitkul, C., & Rungcharoenkitkul, P. (2011). *Household financial stability and wealth effect on consumption*. Bangkok: Bank of Thailand (BOT).
- Smith, J. A., & Todd, P. E. (2005). Does Matching Overcome LaLonde's Critique of Nonexperimental Estimators?. *Journal of Econometrics*, 125 (1-2), 305-353.
- Stiglitz, J. E., & Weiss,A.(1981). Credit Rationing in Markets with Imperfect Information. *The American Economic Review*, 71 (3), 393-410.
- Wanasuk, K., Kosago, C., & Surewanlee, P. (2014). Household Debt and Economic of the Southern. *Processing of the Conference of Southern Economic 2014*, August. Bank of Thailand.
- Wichianplerd, S. (2015). *National Village and Urban Community Fund*. The Secretariat of The House of Representatives.